

s t a r t n o t i e

voor de milieu-effect-rapportage
bij het inrichtingsplan voor het

natuuronwikkelingsgebied Noordwaard

Dienst Landinrichting en Beheer Landbouwgronden
in Noord-Brabant (ministerie van LNV)

s t a r t n o t i t i e

voor de milieu-effect-rapportage
bij het inrichtingsplan voor het

natuuronwikkelingsgebied Noordwaard

Het natuuronwikkelingsgebied Noordwaard ligt in de gemeente Werkendam (Noord-Brabant). Dit gebied wordt als een zoetwatergetijdegebied ontwikkeld en wordt voor de natuur een belangrijke schakel tussen de Noord-Brabantse en Zuid-Hollandse Biesbosch.

Tilburg, 26 januari 1996

Dienst Landinrichting en Beheer Landbouwgronden (LBL)
in Noord-Brabant (ministerie van LNV)
postbus 1180, 5004 BD Tilburg
tel: 013 - 46 45 511

INHOUDSOPGAVE

	bladzijde
Projectgegevens	1
Informatie voor de lezer	2
kaart, ligging en begrenzing	3
1. INLEIDING	4
2. AANLEIDING EN DOEL	6
2.1 voorgenomen activiteit en te nemen besluiten	
2.2 reeds genomen besluiten	
3. TE ONDERZOEKEN ALTERNATIEVEN	8
3.1 verkenning van de	
bandbreedte binnen de genomen besluiten	
3.2 de plan-alternatieven	
4. GEVOLGEN VOOR HET MILIEU	14
4.1 cultuurhistorie en aardkundige kwaliteiten	
4.2 bodem, specietransport en water	
4.3 flora en fauna	
4.4 geluidhinder, luchtverontreiniging, belevingswaarden	
5. RELATIE MER MET HET INRICHTINGSPLAN	16
5.1 de koppeling inrichtingsplan met het MER	
5.2 te nemen m.e.r.-plichtige besluiten	
5.3 procedure en tijdschema	
BIJLAGE	
Convenant Natuurontwikkelingsproject Noordwaard	

Projectgegevens

initiatiefnemer: Het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, in casu de directie Zuid te Eindhoven en het ministerie van Verkeer & Waterstaat, in casu de directie Zuid-Holland van Rijkswaterstaat. LNV directie Zuid heeft als beleidsdirectie aan de dienst Landinrichting en Beheer Landbouwgronden (LBL) in de provincie Noord-Brabant opdracht gegeven tot realisering van het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard. De dienst LBL verzorgt het projectmanagement voor dit project.

bevoegd gezag: Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant (coördinerend bevoegd gezag) en de gemeente Werkendam (bevoegd gezag).

te nemen besluit: Het verlenen van een ontgrondingsvergunning en het wijzigen van het bestemmingsplan. Op dit moment is het is voor het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard niet duidelijk welk besluit het eerst genomen wordt of dat beide procedures parallel gaan lopen.

activiteit: De dienst LBL in de provincie Noord-Brabant wil het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard, wat nu nog een landbouwgebied is, gaan inrichten als natuurgebied. LBL doet dit in opdracht van een gezamenlijk initiatief van het ministerie van LNV en Rijkswaterstaat. Volgens het vastgestelde beleid wordt het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard een zoetwatergetijdegebied, als schakel tussen de Noord-Brabantse en de Zuid-Hollandse Biesbosch. Om dit zoetwatergetijdegebied te realiseren wordt door de dienst LBL een inrichtingsplan opgesteld. Dit inrichtingsplan is gericht op de natuur met daarnaast voorzieningen voor de recreatie, infrastructuur en het inpassen van enkele bestaande hooggelegen gebouwen. De inrichting als zoetwatergetijdegebied betekent dat er in het gebied kreken met natuuroevers worden gegraven, eilanden worden opgeworpen en een open verbinding met het rivier- en getijwater wordt gerealiseerd. Aangezien verwacht wordt dat de ontgroning groter dan 100 ha is, is deze m.e.r.-plichtig (categorie Besluit m.e.r.: C 16.1). Het doel, de natuurontwikkeling is niet m.e.r.-plichtig, maar de inrichting met een ontgroning van meer dan 100 ha is wel m.e.r.-plichtig.

De Spieringpolder en de polder Maltha (beide polders in het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard) vallen buiten de m.e.r.-plicht. De ontgroning in deze polders is gekoppeld aan de dijkverbetering Noordwaard fase III en valt onder de noodwet 'Deltawet Grote Rivieren'. Het overige gebied (de polder Hardenhoek en bedijkte kreken) is ca 400 ha groot.

Informatie voor de lezer

Ter inzage legging

Voor u ligt de startnotitie voor de milieu-effektrapportage bij het inrichtingsplan voor het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard.

Deze startnotitie ligt vanaf 23 februari 1996 tot en met 22 maart 1996 ter inzage gedurende kantoor tijden op de daarvoor gebruikelijke plaatsen in:

- # het provinciehuis van Noord-Brabant, Brabantlaan 1 's-Hertogenbosch;
- # het gemeentehuis van Werkendam, Raadhuislaan 2 Werkendam;
- # het Biesbosch Museum, Hilweg 2 Werkendam.

Informatie en reacties

Voor informatie over de inhoud van deze startnotitie kunt u zich wenden tot de Provincie Noord-Brabant, dienst RNV, tel: 073 - 68.12.825.

Volgens artikel 7.14 lid 4 van de wet 'Milieubeheer' stelt het College van Gedeputeerde Staten een ieder in de gelegenheid opmerkingen te maken, die meegenomen worden bij het opstellen van de richtlijnen voor de inhoud van het betreffende milieu-effect-rapport. Uw opmerkingen kunt u schriftelijk indienen tot en met 22 maart 1996.

Uw reactie moet u versturen aan:

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant

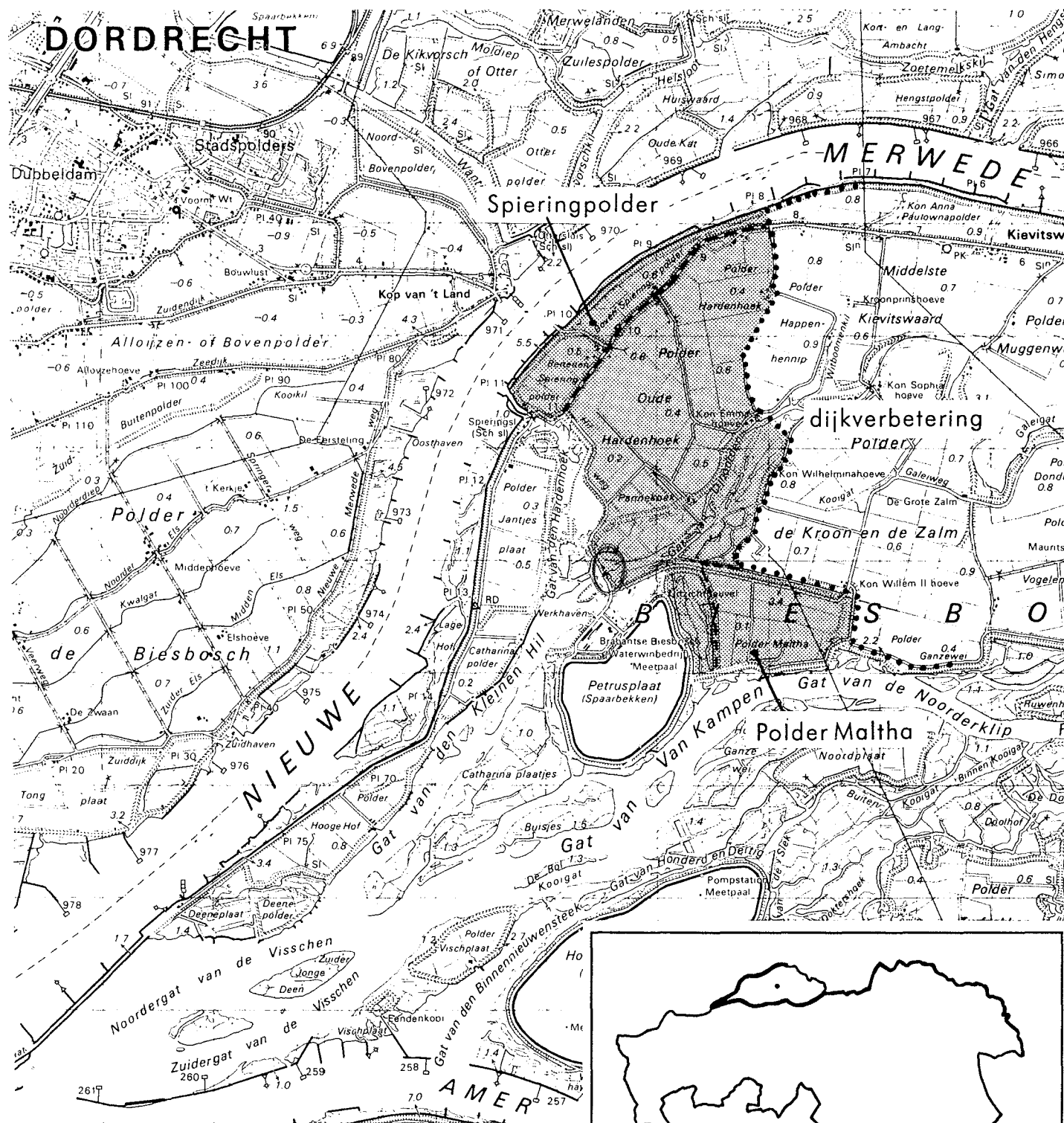
t.a.v. de directeur van de dienst RNV

postbus 90151,

5200 MC 's-Hertogenbosch

onder vermelding van: MER Noordwaard, nr 153614.

Op 15 maart 1996 zal een hoorzitting worden gehouden. Zij, die schriftelijk gereageerd hebben, worden dan in de gelegenheid gesteld dit mondeling toe te lichten. U dient zich hiervoor uiterlijk 13 maart 1996 schriftelijk of mondeling (tel: 073 - 68.12.825) op te geven bij het bevoegd gezag.

ligging en begrenzing
natuurontwikkelingsgebied
Noordwaard

Landbouw, natuurbeheer en visserij
landinrichting en beheer landbouwgronden
Noord-Brabant

hoofdstuk 1 INLEIDING

De Biesbosch is in het Natuurbeleidsplan (Min. van LNV, 1990) aangegeven als kerngebied in de Ecologische Hoofdstructuur. Ook is in het Natuurbeleidsplan vastgelegd dat zowel aan de Hollandse kant als aan de Brabantse kant natuurontwikkeling gewenst is.

Aan de Brabantse kant van de Biesbosch ligt in de polder 'De Noordwaard' het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard. In opdracht van het Ministerie van LNV en de Provincie Noord-Brabant is in 1992 een visie met een globale schets voor het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard opgesteld (Natuurontwikkelingsplan Noordwaard, NBLF/Provincie Noord-Brabant 1992). In deze visie staat dat het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard als een zoetwatergetijdegebied ontwikkeld dient te worden. Op basis van deze visie heeft Gedeputeerde Staten in 1993 het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard begrensd. Dit natuurontwikkelingsgebied heeft een oppervlakte van ca 600 ha, waarvan nu ca 450 ha in gebruik is als landbouwgrond.

Voor de verdere realisatie van het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard is tussen het Ministerie van LNV, de Provincie Noord-Brabant, de gemeente Werkendam en het Hoogheemraadschap Alm en Biesbosch een convenant gesloten (Convenant Natuurontwikkelingsproject Noordwaard, Provincie Noord-Brabant 1993. Dit convenant vindt U ook in de bijlage).

In dit convenant staat onder andere:

- dat de partijen instemmen met het natuurontwikkelingsplan Noordwaard en met de realisatie daarvan binnen de vastgestelde begrenzing;
- dat de Staat een koopplicht op zich neemt voor de gronden in het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard;
- dat in het dijkverbeteringsplan het dijktracé op de oostelijke grens van het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard komt te liggen;
- dat de Staat de meerkosten voor dit alternatieve dijktracé op zich neemt;
- dat de gemeente de noodzakelijke procedures opstart voor de realisering van dit natuurontwikkelingsgebied, met name het aanpassen van het bestemmingsplan.

In februari 1995 is de 'Deltawet Grote Rivieren' vastgesteld. Op basis van deze wet wil Gedeputeerde Staten het tracé van de dijkverbetering in de Noordwaard versneld laten uitvoeren. Het tracé gaat uit van het buitendijks brengen van het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard door de aanleg van een nieuwe dijk op de oostgrens van het natuurontwikkelingsgebied. De start van de dijk aanleg (het Noordwaard III-tracé) is gepland in begin 1996. De Spieringpolder en de polder Maltha zijn speciewinlocaties voor deze dijk aanleg en worden na de winning opgeleverd en aanvullend ingericht als zoetwatergetijdegebied.

Begin 1995 is de dienst Landinrichting en Beheer Landbouwgronden (LBL) na overleg met de bovengenoemde convenantspartijen gestart met een actief aankoopbeleid ten aanzien van gronden en gebouwen voor het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard.

De snelle procedures bij de dijk aanleg in de Noordwaard hebben tot gevolg dat de planvorming en de realisering van het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard versneld kunnen worden. Bij de voorlichting aan de streek over de dijk aanleg bleek dat de streek behoefte heeft aan informatie over de toekomstige inrichting van het natuurontwikkelingsgebied. Op 2 november 1995 is er een informatieavond voor de streek en de betrokken instanties gehouden. Voor deze informatieavond is de globale schets uit de inrichtingsvisie (Natuurontwikkelingsplan Noordwaard, NBLF/Provincie Noord-Brabant 1992) uitgewerkt tot een inrichtingsschets voor het gehele natuurontwikkelingsgebied. Op deze informatieavond is ingegaan op vragen over de relatie

natuurontwikkelingsgebied en dijk aanleg en vragen over de effecten voor de bewoners/gebruikers ten aanzien van de gefaseerde inrichting en het gewenste beheer.

Op basis van deze inrichtingsschets, die gepresenteerd werd op 2 november, wordt verwacht dat voor de inrichting als zoetwatergetijdegebied een ontgronding van meer dan 100 ha nodig is. Deze ontgronding is m.e.r.-plichtig. Om aan de m.e.r.-plicht te voldoen wordt tegelijk met het inrichtingsplan een MER (milieu-effectrapport) opgesteld.

hoofdstuk 2 AANLEIDING EN DOEL

2.1 voorgenomen activiteit en te nemen besluiten

Het is de bedoeling het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard, wat nu nog grotendeels landbouwgebied is, in te richten als zoetwatergetijdegebied, als schakel tussen de Noord-Brabantse en de Zuid-Hollandse Biesbosch. De inrichting als zoetwatergetijdegebied betekent dat er in het gebied kreken met natuuroevers worden gegraven, eilanden worden opgeworpen en een open verbinding met het rivier- en getijwater wordt gerealiseerd. Aangezien verwacht wordt dat de ontgronding groter dan 100 ha wordt, is deze m.e.r.-plichtig (categorie Besluit m.e.r.: C 16.1). Het doel, de natuurontwikkeling is niet m.e.r.-plichtig, maar de inrichting met een ontgronding van meer dan 100 ha is wel m.e.r.-plichtig.

Deze m.e.r.-plicht geldt voor de polder Hardenhoek en de bedijkte kreken, gelegen binnen het natuurgebied Noordwaard, circa een 400 ha. De Spieringpolder en de polder Maltha (beide polders in het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard) vallen buiten de m.e.r.-plicht. De ontgronding in deze polders is gekoppeld aan de dijkverbetering Noordwaard fase III en valt onder de noodwet 'Deltawet Grote Rivieren'.

Om een optimale wisselwerking te krijgen tussen het inrichtingsplan en het MER worden deze gelijktijdig opgesteld. Een MER wordt gerelateerd aan een te nemen besluit. In dit geval is dat

- de aanpassing van het bestemmingsplan (besluit te nemen door de gemeenteraad van Werkendam)
- en het verlenen van de ontgrondingsvergunning (besluit te nemen door Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant).

Op dit moment is het is voor het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard niet duidelijk welk besluit het eerst genomen wordt of dat beide procedures parallel gaan lopen.

2.2 reeds genomen besluiten

In hoofdstuk 1 'de inleiding' zijn de reeds genomen besluiten opgesomd. Hieronder volgt daarvan een samenvatting met achter het '#' de belangrijkste actie:

Natuurbeleidsplan (ministerie van LNV, 1990)

- # aanwijzing als natuurontwikkelingsgebied;

Nadere uitwerking Rivierengebied (NURG; stuurgroep, Den Haag/Arnhem 1991)

- # aanwijzing als natuurontwikkelingsgebied,
afstemming tussen Noordwaard, nationaal park de Biesbosch, Aakvlaai e.d.

Natuurontwikkelingsplan Noordwaard (NBLF, Provincie Noord-Brabant, 1992)

- # visie met de aanduiding en uitwerking als zoetwatergetijdegebied;

Streekplan Noord-Brabant (Provincie Noord-Brabant, 1992)

- # aanduiding van natuurontwikkelingsgebied;

Convenant Natuurontwikkelingsproject Noordwaard (Provincie Noord-Brabant, 1993)

- # instemming met de begrenzing en de visie op het natuurontwikkelingsgebied,
tracé van de aan te leggen dijk, coördinatie van de bestuurlijke taken;

Begrenzingsplan voor het Natuurontwikkelingsproject Noordwaard

(Provincie Noord-Brabant, 1993)

begrenzing door GS van het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard;

Grondstoffenbeleid ten behoeve van ophogingsdoeleinden (Provincie Noord-Brabant, 1994)

beleid ten aanzien van de veiligstelling van grondstoffen in Noord-Brabant:
zuinig omgaan met grondstoffen, bevordering van hergebruik van grondstoffen
en op een maatschappelijk verantwoorde wijze winning van grondstoffen;

Structuurschema Oppervlaktedelfstoffen (deel 3, kabinetsstandpunt. Ministeries van Verkeer & Waterstaat en VROM, 1995)

dit beleid is gericht op het zuinig omgaan met grondstoffen en het bevorderen
van het hergebruik van grondstoffen;

Het dijkverbeteringsproject 'Noordwaard III-tracé' met als basis de Deltawet Grote Rivieren (Ministerie van Verkeer en Waterstaat, 1995) is eind januari 1996 door Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant vastgesteld.

versnelde uitvoering nieuwe dijk, inclusief de benodigde speciewinning.

De besluitvorming over meer getij (met name ten aanzien van lagere ebstanden) in het Haringvliet is in een beginstadium. Deze besluitvorming is bepalend voor het toekomstige verschil tussen eb en vloed in het zoetwatergetijdegebied Noordwaard. Deze besluitvorming door het ministerie van Verkeer en Waterstaat zal plaatsvinden in 1997 met een mogelijke uitloop naar 1998. De realisering hiervan is afhankelijk van de uitvoering van de benodigde compenserende maatregelen.

hoofdstuk 3 TE ONDERZOEKEN ALTERNATIEVEN

3.1 verkenning van de bandbreedte binnen de genomen besluiten

In het MER worden alternatieven op hun milieu-effecten beoordeeld en vergeleken. Deze alternatieven met eventuele varianten moeten voldoen aan de eerder genomen besluiten (zie hiervoor hoofdstuk 2.2).

In deze besluitvorming staat centraal dat het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard een bijdrage moet leveren aan het compenseren van de knelpunten, die een verdere ontwikkeling van het ecosysteem van de Biesbosch belemmeren.

Deze knelpunten zijn:

- verontreiniging van het water en de waterbodem;
- de diversiteit aan functies en de interne versnippering;
- het ontbreken van de samenhang tussen de Dordtse, Sliedrechtse en Brabantse Biesbosch;
- het beheer van de Haringvlietsluizen.

Deze knelpunten staan uitgebreid beschreven in 'Evaluatie van het huidige beheer' (NMF, 1990), het 'Natuurontwikkelingsplan Noordwaard' (NBLF, Provincie Noord-Brabant, 1992) en het 'Beheers- en inrichtingsplan nationaal park de Biesbosch' (1993).

In het vastgestelde beleid staat als doelstelling voor het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard: ontwikkeling van een niet verontreinigd zoetwatergetijdegebied met open water, riet- en biezenvelden, moerasbossen en open grazige gebieden. Een belangrijk gegeven daarbij is de dynamiek van zowel de rivieren als van het getij. De interactie van en tussen deze vormen van dynamiek zijn bepalend voor processen als erosie, sedimentatie en overstroming. Deze processen zijn essentieel voor een zoetwatergetijdegebied.

Om te komen tot het hiervoor beschreven zoetwatergetijdegebied Noordwaard wordt er onderscheid gemaakt in de korte, middellange en lange termijn. Voor deze korte, middellange en lange termijn zijn streefbeelden geformuleerd.

Het streefbeeld voor de lange termijn heeft als referentiebeeld: een zoetwatergetijdegebied met open water, slikken, gorzen en moerasbos. De sturende processen zijn de vegetatiesuccessie en de begrazing naast de genoemde processen als gevolg van de waterdynamiek. Op basis van vergelijking zijn hierbij de kenmerkende patronen en biotopen met een oppervlakteverdeling per biotoop beschreven.

Het streefbeeld op de middellange termijn gaat uit van het huidige beheer van de Haringvlietsluizen, waarbij een optimale ontwikkeling als zoetwatergetijdegebied niet mogelijk is. Dit interim-streefbeeld gaat uit van een zoetwatermoeras. Dit zoetwatermoeras herbergt soorten en levensgemeenschappen, die een goede basis zijn voor het erna te ontwikkelen zoetwatergetijdegebied. Soorten van dit zoetwatermoeras zijn: grauwe gans, aalscholver, blauwe reiger, bruine kiekendief, kwak en bever.

Het streefbeeld op de korte termijn gaat uit van een geheel aangekocht natuurgebied, waarbij geen inrichtingsmaatregelen worden genomen. Hierbij hoort een streefbeeld met ondiep water, slikken tijdens de eerste jaren, rietmoeras en bos.

Het 'Natuurontwikkelingsplan Noordwaard' (NBLF, Provincie Noord-Brabant, 1992) stelt dat het streefbeeld op de middellange termijn uitgangspunt is voor inrichting op dit moment. Dit streefbeeld voor de middellange termijn bestaat uit:

- aanleg van diep water voor de vissen (bij laag water minimaal 80 cm diepte met een extra marge voor mogelijke verondiepingsprocessen);
- vluchtplaatsen (eilanden) voor de dieren bij zeer hoog water;
- broedgebied voor de kwak.

De bandbreedte voor de alternatieven wordt verkend door de volgende vier vragen:

1. welke ruimtelijke patronen (bijvoorbeeld kleinschalig en grootschalig), die ontstaan door de ontgronding passen binnen het streefbeeld van de middellange en lange termijn?
2. welke kwantiteit (oppervlakte, m³ grondverzet) aan ontgronding passen bij deze ruimtelijke patronen?
3. welke technieken kunnen bij de ontgronding zijn daarbij mogelijk?
4. bij welke milieu-voorwaarden mag de getijden- en rivierdynamiek in het gebied toegelaten worden?

ad 1. welke ruimtelijke patronen (bijvoorbeeld kleinschalig en grootschalig), die ontstaan door de ontgronding passen binnen het streefbeeld van de middellange en lange termijn?

De sturende factoren voor de ontwikkeling van een zoetwatergetijdegebied in de Noordwaard zijn de rivier- en getijdynamiek. In de Noordwaard treedt de invloed van het getij ver landinwaards op in de historische overgang zeearm/riviermond. Daar is zoet water en getij aanwezig. Rond 1970 zijn de polders in De Noordwaard geheel omdijkt en zijn vele kreken afgedamd of dicht geschoven. Het getij- en rivierwater had hierdoor geen open verbinding meer met het water in het huidige natuurontwikkelingsgebied Noordwaard.

Door de Deltawerken (Haringvlietsluizen, Volkeraksluizen enz.) wordt dit getij gedempt. In smalle kreken en na smalle doorgangen zal het getij nog verder gedempt worden.

De invloed van het rivierwater bestaat uit periodiek wisselende waterstanden (periodiek, dat wil zeggen ongeveer per jaargetijde: de Maas/Amer is een regenrivier, de Rijn/Nieuwe Merwede is een gletsjer- en regenrivier). Vroeger (voor de aanleg van de Bandijk, ca 1890) kwam het Rijn- en Maaswater bijelkaar in de Biesbosch en de Noordwaard. In de huidige situatie komt het Rijn- en Maaswater westelijker op het eind van de Biesbosch na de Anna Jacominaplaat bij elkaar.

Om hier een zoetwatermoeras, wat door kan ontwikkelen tot een zoetwatergetijdegebied, te realiseren zal het rivier- en getijwater weer toegang krijgen tot het natuurontwikkelingsgebied. Binnen de hiervoor beschreven bandbreedte voor de inrichting worden de volgende twee inrichtings-mogelijkheden onderscheiden. Deze inrichtings-mogelijkheden worden aangeduid met enkele representante doelgroepsoorten, de belangrijkste biotoop-eisen en een beeld van het bijbehorende ruimtelijk patroon.

Tabel

Varianten binnen het zoetwatergetijdegebied De Noordwaard op de middellange termijn

doelgroep	biotoop	ruimtelijk patroon
moeras-vogels moerasbos-vogels struweel-vogels bever (otter) noordse woelmuis	gevarieerd moeras met . struweel . moerasbos . riet . open water weinig waterdynamiek (wantij, overlaat)	een kleinschalig landschap met een uitgebreid krekensysteem met verspreid kleine eenheden bos, grasstroken, rietoevers e.d. referentiebeeld: . de huidige Biesbosch . de inrichtingsschets van LBL van november '95
ganzen eend-achtigen steltlopers noordse woelmuis	grote eenheden van . open water . rietvelden . onbegroeide slikken met rietkragen . korte kruidenvegetaties en graslanden veel waterdynamiek vrij vlak en vrij open veel erosie en sedimentatie	een grootschalig landschap met een eenvoudig krekensysteem met enkele grote eenheden bos, grasland, rietvelden e.d. referentiebeeld: . globale schets bij de visie in het natuurontwikkelingsplan . Oostvaardersplassen

ad 2. welke kwantiteit (oppervlakte, m³ grondverzet) aan ontgroning passen bij deze ruimtelijke patronen?

Wanneer alleen de geulen gegraven worden en de eilanden opgeworpen worden, blijft er een onvergraven tussenzones over. Afhankelijk van het reliëf en de hoogteligging van het huidige maaiveld zal onderzocht worden in hoeverre verder vergraven om te voldoen aan het streefbeeld noodzakelijk is.

ad 3. welke technieken kunnen bij de ontgroning zijn daarbij mogelijk?

- Wat zijn de milieueffekten bij verschillende technieken van ontgroning, bijvoorbeeld ten aanzien van ontgraven, transport, in depot zetten en definitief aanbrengen en afwerken van grond/specie.
[bodem-, water- en luchtverontreiniging,
voor de bewoners tijdens de uitvoering lawaai, stank, trilling.]
- Wat is de milieukwaliteit van de te vergraven grond
[bodem- en waterverontreiniging]
wat is daarvan bekend, waar worden verontreinigingen verwacht (wegverharding, slootbodem, gedempte of geëgaliseerde delen enz)

varianten bij de methode van ontgroning:

- * delen niet vergraven
- * transport per vrachtwagen, spoor, schip, buis, en combinaties van deze
- * lokatie van tijdelijk depots
- * wijze van aanbrengen van de depots (ondoorlatende lagen, gecontroleerde waterafvoer,)
- * wijze van aanbrengen en afwerken van de definitieve verhogingen (ondoorlatende lagen, afwerklaag)

ad 3. bij welke milieu-voorwaarden mag de getijden- en rivierdynamiek in het gebied toegelaten worden?

Als het natuurontwikkelingsgebied in de huidige situatie in open verbinding met het omringende open water wordt gebracht, treedt er een zodanige verontreiniging op, dat niet voldaan wordt aan de doelstelling. Alhoewel de waterkwaliteit van met name de Rijn de laatste jaren sterk verbeterd is, is de huidige milieu-kwaliteit van de Rijn en de Maas nog onvoldoende. De waterkwaliteit van de Rijn en de Maas zal de komende jaren langzaam verder verbeteren, mede gezien de (internationale) afspraken. Bij handhaving van de omdijking blijft de verontreiniging buiten, maar dan wordt niet voldaan aan de voorwaarden voor een zoetwatergetijdegebied.

Het 'Natuurontwikkelingsplan Noordwaard' (NBLF, Provincie Noord-Brabant, 1992) stelt dat het streefbeeld op de middellange termijn uitgangspunt is voor inrichting op dit moment. Dit streefbeeld voor de middellange termijn bestaat uit een zoetwatermoeras. De vraag die in het MER beantwoord dient te worden is: welke waterkwaliteit is vereist om een open verbinding met het omringende water te kunnen realiseren, zonder dat de verontreiniging hierdoor te negatief voor de natuur is?

Ook wordt er bij het streefbeeld van de middellange termijn er vanuitgegaan, dat het Rijn- en Maaswater bij de Jacominaplaat blijven samenkomen, dat wil zeggen de Bandijk blijft de scheiding tussen het Rijn- en Maaswater.

De volgende redenen liggen daaraan ten grondslag:

1. Het zoutgehalte van de Rijn kan een groot probleem worden bij de inname van water door het Waterwinningbedrijf Brabantse Biesbosch.
2. De Bandijk is een belangrijke ontsluitingsweg voor o.a. het Waterwinningsbedrijf, de veerpont naar Dordrecht, de bebouwing bij de Spieringssluis en voor de beheerder het Staatsbosbeheer. Voor het watervrij en berijdbaar houden van de Bandijk is demping van de rivierdynamiek van de Nieuwe Merwede noodzakelijk.

Conclusie:

Bij de inrichting van de Spieringpolders en van de rest van het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard wordt er rekening mee gehouden dat er op de lange termijn doorstroming van water uit de Nieuwe Merwede mogelijk is. De bovenstaande problemen dienen dan opgelost te zijn. Door de Nieuwe Merwede moet een minimale hoeveelheid water te stromen om deze voor de scheepvaart op diepte te houden. De dijk langs de Nieuwe Merwede moet daarom grotendeels intact blijven. Wel is waarschijnlijk een overlaat mogelijk, waarbij bij hoogwater water in de Spieringpolders stroomt.

Op de middellange termijn is doorstroming van water uit de Nieuwe Merwede niet mogelijk.

De nieuwe dijk (het Noordwaard III-tracé) is berekend op de MHW van de Maas. De MHW van de Nieuwe Merwede is hoger. Door een gerichte inrichting van een brede zone zowel voor de Bandijk als voor de nieuwe dijk is het mogelijk Rijnwater in te laten. De ontwikkeling van bos (moerasbos of hardhoutooibos) in deze brede zones is zeer wenselijk. Dit heeft enige tijd nodig.

3.2 de plan-alternatieven

huidige situatie

Het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard bestaat uit:

- de Spieringpolder en de polder Maltha, die als speciewinlocatie in 1996/97 omgevormd zullen gaan worden tot natuurgebied als toekomstig onderdeel van het zoetwatergetijdegebied.
- de polder Hardenhoek, een agrarisch gebied van ca 300 ha voornamelijk in gebruik als akkerland. In dit grootschalige landschap liggen enkele boerderijen en enkele andere gebouwen.
- de bedijkte kreek 'Het Gat van Lijnoorden' met een oppervlakte van ca 100 ha. Een brede kreek met bos- en rietoevers en beboste platen, voornamelijk wilgenbos.

het nul-alternatief

[Dit alternatief voldoet niet aan de genomen besluiten, maar is een theoretisch nul-situatie]

De nieuwe dijk (Noordwaard fase III) wordt aangelegd. De Spieringpolder en de polder Maltha worden ingericht als natuurontwikkelingsgebied. De aankopen voor het natuurontwikkelingsgebied gaan door. De rest van het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard (polder Hardenhoek en de bedijkte kreek) worden niet ingericht, maar wel beheerd als natuurgebied. De dijken tussen de polders en de dijken langs de rivieren blijven in stand. Het polderpeil kan stijgen tot de onbemalen toestand met wateruitlaat bij laagwater. Deze als laatste genoemde toestand wordt beschouwd als de 'autonome ontwikkeling'.

alternatief I 'optimale inrichting als zoetwatergetijdegebied' (*)

De nieuwe dijk (Noordwaard fase III) wordt aangelegd. De Spieringpolder en de polder Maltha worden ingericht als natuurontwikkelingsgebied. De rest van het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard (polder Hardenhoek en de bedijkte kreek) worden ingericht als zoetwatergetijdegebied, waarbij vrijwel het gehele gebied vergraven wordt.

variant A, 'Van water tot moerasbos' [besloten kleinschalig landschap]

Een alternatief dat inspeelt op weinig waterdynamiek (accent op de dynamiek van het getij) met veel ontgrondingswerkzaamheden (graven van geulen met natuuroevers, ophogen van eilanden met geleidelijke overgangen naar de kreek; afvoer van overtollige specie) en met een kleinschalig, vrij besloten landschap.

variant B, 'Water, onbegroeide slikken en ruige graslanden'

[visueel-open grootschalig landschap]

Een alternatief dat inspeelt op veel waterdynamiek (de dynamiek van getijwater en van rivierwater uit de Nieuwe Merwede) met veel ontgrondingswerkzaamheden (het afgraven van de bouwvoor op de slikken, het graven van geulen met natuuroevers, ophogen van eilanden met geleidelijke overgangen naar de kreek; afvoer van de overtollige specie) en met een vlak, open en grootschalig landschap.

* Bij de alternatieven met een (*) wordt onderscheid gemaakt in twee uitvoeringsfasen, namelijk voor en na het inlaten van getij- en/of rivierwater. In het inrichtingsplan/MER worden randvoorwaarden geformuleerd, wanneer, waar en hoe getij- of rivierwater mag worden ingelaten afhankelijk van de te verwachten milieu-effecten. Daarnaast wordt ook ingegaan op de effecten van de veranderingen in de waterhuishouding in het natuurontwikkelingsgebied op de omringende landbouw- en natuurgebieden.

alternatief II 'minimale inrichting als zoetwatergetijdegebied' (*)

De nieuwe dijk (Noordwaard fase III) wordt aangelegd. De Spieringpolder en de polder Maltha worden ingericht als natuurontwikkelingsgebied. De rest van het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard (polder Hardenhoek en de bedijkte kreken) worden ingericht als zoetwatergetijdegebied, waarbij de kreken met natuuroevers gegraven worden en de eilanden worden opgeworpen. Het overige gebied wordt 'spontaan' moeras of moerasbos. Als de te ontgronden oppervlakte kleiner wordt dan 100 ha vervalt de m.e.r.-plicht. In dat geval wordt het inrichtingsplan/MER wel opgesteld, maar vervalt de m.e.r.-procedure.

variant A, 'Van water tot moerasbos' [besloten kleinschalig landschap]

Een alternatief dat inspeelt op weinig waterdynamiek (accent op de dynamiek van het getij) met ontgrondingswerkzaamheden (graven van geulen met natuuroevers, ophogen van eilanden; afvoer van overtollige specie) en met een kleinschalig, vrij besloten landschap.

variant B, 'Water, onbegroeide slikken en ruige graslanden'

[visueel-open grootschalig landschap]

Een alternatief dat inspeelt op veel waterdynamiek (dynamiek van getijwater en van rivierwater uit de Nieuwe Merwede) met veel ontgrondingswerkzaamheden (het graven van geulen met natuuroevers, ophogen van eilanden; afvoer van de overtollige specie) en met een vlak, open en grootschalig landschap.

meest-milieuvriendelijk alternatief (*)

Dit alternatief wordt samengesteld na het verkrijgen van inzicht in de milieu-effecten van de hiervoor beschreven alternatieven tijdens het opstellen van het inrichtingsplan/MER.

hoofdstuk 4 GEVOLGEN VOOR HET MILIEU

4.1 cultuurhistorie en aardkundige kwaliteiten

De ingreep om van het natuurontwikkelingsgebied De Noordwaard een zoetwatergetijdemoeras te maken vereist veel ontgrondingswerkzaamheden. Veel cultuurhistorische en aardkundige waarden zullen hierbij verloren gaan. Indien bij de ontgroning rekening gehouden wordt met het historische geulen- en platenpatroon (uitgraven van opgevulde kreken, uitsparen van platen enz) wordt een cultuurhistorisch beeld van vroeger weer zichtbaar. Dit beeld sluit ook beter aan op de omringende Biesbosch. Er kunnen archeologische waarden bij de ontgroning verloren gaan.

Ten aanzien van de cultuurhistorische en de aardkundige waarden worden de bestaande gegevens verzameld. In het inrichtingsplan/MER wordt een overzicht gegeven van de mate van aantasting van deze waarden per alternatief.

Ten aanzien van de archeologische waarden wordt in het inrichtingsplan/MER per alternatief aangegeven over welke oppervlakte de afzettingen van voor 1423 (de St. Elisabethsvloed) vergraven worden. Bij het uitwerken van het voorkeursalternatief wordt bij de aanvraag van de ontgrondingsvergunning in overleg met het ROB bepaald hoe in de uitvoering met de archeologische waarden wordt omgegaan.

4.2 bodem, specietransport en water

Bij de ontgroning kan afhankelijk van de bodemkwaliteit verontreinigde grond verplaatst worden of aan de oppervlakte komen te liggen. Ook kan bij het afbreken van gebouwen en bij het opruimen van wegen en dammen verontreinigingen vrijkomen.

Op termijn als getij- of rivierwater (inclusief slib) door een opening in de dijk het natuurontwikkelingsgebied instroomt, is verontreiniging van het gebied mogelijk.

De verandering van landbouwpolder in natuurontwikkelingsgebied met onbemalen polders of met een open verbinding met de rivier heeft kwalitatieve en kwantitatieve gevolgen voor de oppervlakte- en grondwaterhuishouding in de omringende landbouw- en natuurgebieden.

De bekende verontreinigingen worden geïnventariseerd en door archief onderzoek en gesprekken wordt nagegaan of er nog meer verontreinigingen mogelijk aanwezig zijn. Op basis van deze inventarisatie worden maximaal 10 monsters genomen en geanalyseerd. In het inrichtingsplan/MER worden de resultaten hiervan samengevat. Bij het uitwerken van het voorkeurs-alternatief worden bij de aanvraag van de ontgrondingsvergunning afspraken gemaakt over de verontreinigde locaties.

Ten aanzien van de milieu-kwaliteit van het in te laten rivierwater inclusief het slib wordt de bestaande gegevens hierover bij de relevante projecten (Aakvlaai, de Brabantse Biesbosch, het Eiland van Dordrecht e.d.) verzameld. Aan de hand van deze gegevens wordt in het inrichtingsplan/MER aangegeven bij welke milieu-kwaliteit het inlaten van rivierwater verantwoord is.

Ten aanzien van de waterhuishouding (met name het grondwater) zijn er voor de modelberekeningen voor de alternatieven weinig basisgegevens beschikbaar. Onderzoek hiernaar zou jaren vergen. In het inrichtingsplan/MER zullen met de bestaande gegevens globale indicaties gegeven worden over de invloeden op de waterhuishouding in de omringende natuur- en landbouwgebieden

4.3 flora en fauna

In het in te richten zoetwatergetijdegebied De Noordwaard zullen de waarden voor flora en fauna fors toenemen. Dit wordt nog versterkt door de ligging van de Noordwaard als schakel tussen de Noord-Brabantse en Zuid-Hollandse Biesbosch. De huidige natuurwaarden in de polder Hardenhoek, die niet groot zijn, zullen grotendeels verloren gaan. De huidige natuurwaarden in de bedijkte kreek 'Het Gat van Lijnoorden' zullen grotendeels behouden blijven.

In het inrichtingsplan/MER zullen de huidige natuurwaarden kort beschreven worden. Daarbij zal aangegeven worden of door een overgangsbeheer bepaalde natuurwaarden in de nieuwe situatie behouden kunnen blijven.

4.4 geluidhinder, luchtverontreiniging, belevingswaarden

Tijdens de ontgronding zal er door deze activiteit geluidhinder en stank zijn. Dit zal hinderlijk zijn voor de bewoners, de recreanten en voor de fauna in het gebied. In de omgeving van het in te richten gebied zal er weinig tot geen hinder zijn afhankelijk van de hoeveelheid en de wijze van transport van de af te voeren specie.

Het huidige landschap heeft als gevolg van de voormalige ruilverkaveling Noordwaard (rond 1970) een duidelijke landschappelijke structuur. De beboste kreken tussen de akkerbouw-eenheden hebben een duidelijke belevingswaarde. Tijdens de ontgronding is er een rommelige periode. Na de inrichting als de natuur de kans krijgt, ontstaan nieuwe zeer interessante belevingswaarden.

Ten aanzien van stank- en geluidhinder zal er in het inrichtingsplan/MER een overzicht worden gegeven van wat er per ontgrondingstechniek te verwachten is. Bij het uitwerken van het voorkeurs-alternatief zal bij de aanvraag van de ontgrondingsvergunning dit aspect zo nodig verder onderzocht worden.

Ten aanzien van de belevingswaarden zullen in het inrichtingsplan/MER foto's worden opgenomen van de markante punten in het huidige landschap. Daarnaast zal per alternatief op een kaart door 'sfeeraanduidingen' een beeld worden geschetst van de te verwachten belevingswaarden.

hoofdstuk 5 RELATIE MER MET HET INRICHTINGSPLAN

5.1 de koppeling inrichtingsplan met het MER

Het opstellen van het inrichtingsplan/MER resulteert in een inzicht in de milieu-effecten per alternatief en in een vergelijking van de alternatieven op milieu-effecten. Als dit gereed is vindt er een terugkoppeling plaats naar de initiatiefnemer/opdrachtgever. LNV zal dan in overleg met de Provincie Noord-Brabant, de gemeente Werkendam, het hoogheemraadschap Alm en Biesbosch en Rijkswaterstaat het voorkeursalternatief bepalen. Dit voorkeurs-alternatief zal verder uitgewerkt worden in het inrichtingsplan.

Ten opzichte van het MER, wat zich alleen op de milieu-aspecten richt en gericht is op de m.e.r.-plichtige activiteit de ontgronding, is het inrichtingsplan integraler en gedetailleerder. Bijvoorbeeld economische en financiële aspecten worden toegevoegd en het plan wordt zo nauwkeurig uitgewerkt, dat direct daarna de bestekken voor de uitvoering opgesteld kunnen worden.

In de praktijk betekent dit, dat het MER gelijktijdig met het inrichtingsplan opgestart wordt, want beide hebben veel van dezelfde basisgegevens nodig. De Mer zal eerst in concept afgerond moeten zijn, waarna het voorkeurs-alternatief in het inrichtingsplan verder wordt uitgewerkt. Hierdoor ontstaat een wisselwerking cq. een terugkoppeling tussen het inrichtingsplan en de MER. Als beide in concept gereed zijn wordt dit product aan het bevoegd gezag voor de toetsing van de aanvaardbaarheid aangeboden.

5.2 te nemen m.e.r.-plichtige besluiten

Om de uitvoering van het inrichtingsplan 'Natuurontwikkelingsgebied Noordwaard' te kunnen starten, moeten eerst twee besluiten genomen worden:

- het verlenen van een ontgrondingsvergunning,
- het starten van de procedure voor de wijziging van het bestemmingsplan.

Doordat het bevoegd gezag het MER vaststelt en dan gelijktijdig of later instemt met het inrichtingsplan wordt dit inrichtingsplan de basis voor het verlenen van een ontgrondingsvergunning en de basis voor het opstellen van het te wijzigen bestemmingsplan.

5.3 procedure en tijdschema

Op 2 november 1995 is een informatie-avond voor de streek en de betrokken instanties gehouden over de inrichting van het natuurontwikkelingsgebied De Noordwaard. Op deze avond is al een globaal tijdschema en een inrichtingsschets gepresenteerd.

januari 1996	indienen van deze startnotitie door het ministerie van LNV/directie zuid
23 februari tot 22 maart 1996	ter inzagelegging van de startnotitie en het organiseren van de inspraak door het bevoegd gezag
15 maart 1996	hoorzitting georganiseerd door het bevoegd gezag
april 1996 eind mei 1996	advies van de commissie m.e.r. vaststelling van de richtlijnen en beantwoording van de inspraak-reacties door het bevoegd gezag
juni 1996	presentatie van de eerste aanzet van het inrichtingsplan/MER door LBL Noord-Brabant
september 1996	afronding van het concept inrichtingsplan/MER door LBL Noord-Brabant; beoordeling van het concept-MER door een bestuurlijk overleg tussen rijk (LNV, V&W) Provincie Noord-Brabant en gemeente Werkendam
oktober 1996	indiening van het inrichtingsplan/MER door LBL Noord-Brabant
november 1996	aanvaardbaarheidsoordeel van het bevoegd gezag
december 1996	ter visielegging en het organiseren van de inspraak en van de hoorzitting door het bevoegd gezag
januari 1997	toetsingsadvies door de Commissie voor de m.e.r.
februari 1997	beantwoording van de inspraakreacties door het bevoegd gezag
afhankelijk van de grondverwerving	starten van de procedure om het bestemmingsplan te wijzigen starten van de procedure om de ontgrondingsvergunning te verlenen start van de uitvoering, mogelijk in fasen en/of deelgebieden.

Convenant Natuurontwikkelingsproject Noordwaard

**Provincie
Noord-Brabant**

CONVENANT INZAKE REALISATIE VAN HET NATUURONTWIKKELINGSPROJECT NOORDWAARD

Partijen,

1. DE STAAT DER NEDERLANDEN, te dezen vertegenwoordigd door drs. J.D. Gabor, Staatssecretaris van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, hierna te noemen: de Staat,
2. DE PROVINCIE NOORD-BRABANT, te dezen vertegenwoordigd door drs. J. de Geus, de waarnemend Commissaris van de Koningin in de provincie Noord-Brabant, tevens handelend namens het College van Gedeputeerde Staten, hierna te noemen: de Provincie,
3. DE GEMEENTE WERKENDAM, te dezen vertegenwoordigd door drs.ing. H. Dorland, burgemeester van deze gemeente, tevens handelend namens de gemeenteraad, hierna te noemen: de Gemeente,
4. HET HOOGHEEMRAADSCHAP ALM EN BIESBOSCH, te dezen vertegenwoordigd door A.B. Snoek, dijkgraaf van het Hoogheemraadschap, tevens handelend namens de vergadering van Hoofdingelanden van 16 december 1992, hierna te noemen: het Hoogheemraadschap,

Overwegende,

dat partijen gezamenlijk het natuurontwikkelingsplan Noordwaard, ter uitwerking van de beleidsdoel-einden terzake natuurontwikkeling op cultuurgronden in het kader van het Natuurbeleidsplan, hebben opgesteld;

dat het plan voor natuurontwikkeling in de Noordwaard deel uitmaakt van voornoemd Natuurbeleidsplan alsmede het Natuurbeleidsplan Noord-Brabant en het Streekplan Noord-Brabant;

dat Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant het dijkverbeteringsplan (principeplan Noordwaard) slechts goedgekeurd hebben onder de voorwaarde van een te treffen oplossing voor het gedeelte Matthapolder-Spieringsluis in het licht van de ontwikkeling van een alternatief dijktracé ten behoeve van het natuurontwikkelingsproject Noordwaard;

dat voor het Hoogheemraadschap duidelijkheid omtrent de uiteindelijke dijkverbetering essentieel is en het voorts de wens heeft geuit de uitvoering van de dijkverbetering volgens een alternatief dijktracé per 1 januari 1996 te kunnen laten starten;

dat partijen het noodzakelijk achten, ten einde de realisatie van het natuurontwikkelingsproject Noordwaard te bespoedigen, nadere afspraken in dit convenant vast te leggen;

dat de Staat en de provincie er kennis van hebben genomen dat het vigerend bestemmingsplan "buitengebied" van de Gemeente in een afdoende bescherming van de aanwezige natuurwaarden voorziet. Enkel voor het plangebied van het natuurontwikkelingsplan Noordwaard dient het bestemmingsplan te worden aangepast.

gelet op het bovenstaande,

verklaaren te zijn overeengekomen:

artikel 1

In dit convenant wordt verstaan onder:

Rbn: Regeling begrenzing natuurontwikkelingsprojecten (Stcrt. 1991, nr. 123);

natuurontwikkelingsplan Noordwaard:

het plan met betrekking tot het westelijk deel van de Noordwaard, zoals op kaart weergegeven in de bijlage;

natuurontwikkelingsproject Noordwaard:

het geheel van maatregelen dat genomen dient te worden ter realisering van natuurontwikkeling in de Noordwaard.

artikel 2

Partijen stemmen in met het natuurontwikkelingsplan Noordwaard en met de realisatie daarvan binnen het vast te stellen natuurontwikkelingsproject Noordwaard, waarvan de begrenzing plaats zal vinden op basis van de Rbn, met dien verstande dat polder Happenhennip niet onder de begrenzing valt.

artikel 3

- a. Partijen zullen het natuurontwikkelingsplan Noordwaard - inclusief de wijzigingen als gevolg van inspraakprocedures - uitwerken en uitvoeren.
- b. Partijen komen overeen dat de provincie de uitvoering van het natuurontwikkelingsplan Noordwaard zal coördineren.

artikel 4

Partijen komen overeen dat, ten behoeve van de natuurgerichte landrecreatie, in en aan de rand van het natuurontwikkelingsgebied "De Noordwaard" een uitkijkpost en picknickplaats als recreatieve voorzieningen tot stand zullen worden gebracht.

artikel 5

- a. De Staat neemt, voorzover voldaan is aan het gestelde in artikel 15 van de Rbn, de in dat artikel bedoelde koopplicht op zich.
- b. De Staat zal een maximale inspanning leveren binnen de daarvoor bestaande regelingen, om bedrijven die willen verplaatsen, behulpzaam te zijn bij het vinden van een nieuwe locatie.
- c. De Staat stelt voor realisering van het project f 19,8 miljoen beschikbaar ten behoeve van verwerving en inrichting, inclusief de meerkosten ten behoeve van planvorming en aanleg van het alternatief dijktracé. Dit bedrag wordt verlaagd indien de kosten lager uitvallen.
Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij zal in 1994 starten met de uitwerking van het inrichtingsplan als voorbereiding op de uitvoering en de fasering daarvan, in zowel technisch als financieel opzicht.
De gelden voor de dijk aanleg zullen vanaf 1996 beschikbaar zijn.

artikel 6

- 6a. De provincie verklaart de coördinatie van de uitvoering van het natuurontwikkelingsproject Noordwaard op zich te nemen en zal zich inspannen om de uitvoering van het natuurontwikkelingsproject Noordwaard in bestuurlijk, juridisch en financieel opzicht mogelijk te maken.
- 6b. De provincie verbindt zich, zo spoedig mogelijk na ondertekening van dit convenant, het opstellen van het begrenzingenplan overeenkomstig de Rbn ter hand te nemen.

artikel 7

De Gemeente zal in verband met de realisering van het natuurontwikkelingsplan Noordwaard en het natuurontwikkelingsproject Noordwaard, zorgen voor het opstarten van alle daarvoor noodzakelijke procedures. Tevens zal de Gemeente de voortgang van deze procedures bewaken, zulks met name ten aanzien van de noodzakelijk aanpassingen van het bestemmingsplan "buitengebied" ten behoeve van de uitvoering van het natuurontwikkelingsplan Noordwaard en het alternatief dijktracé.

artikel 8

Het Hoogheemraadschap zal in verband met de realisering van het in het natuurontwikkelingsplan Noordwaard en het natuurontwikkelingsproject Noordwaard opgenomen alternatief dijktracé, zorgen voor het opstarten van alle daarvoor noodzakelijke procedures. Tevens zal het Hoogheemraadschap de voortgang van deze procedures bewaken, zulks met name ten aanzien van de uit te voeren werken met betrekking tot vorenbedoeld dijktracé.

Ondertekening

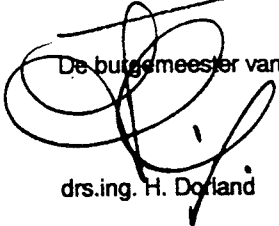
De staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

drs. J.D. Gabor

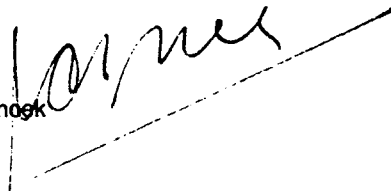
De plaatsvervangend Commissaris van de Koningin in Noord-Brabant

drs. J. de Geus

De burgemeester van de gemeente Werkendam

drs.ing. H. Dorland

Het Hoogheemraadschap Alm en Biesbosch

A.B. Snook

Werkendam, 25 augustus 1993

Dienst Landinrichting en Beheer Landbouwgronden
in Noord-Brabant (ministerie van LNV)